

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Osztályozás

Tárgy 725.091

Hely

Szerző: Hauszmann Alajos

Cím: Akik Budapestet fölépítették

Forrás: Az Újság

3m (Hely)

1925. 1. 20. (Idő)

(Köt. v. füz.) (Oldal)

AZ ÚJSÁG

KEDD, 1925 JANUÁR 20

AKIK BUDAPESTET FÖLÉPÍTETTÉK

JÓZSEF NÁDOR ALAKÍTOTTA MEG AZ ELSŐ SZÉPÍTÉSI BIZOTTSÁGOT. BUDA ÉS PEST ÖSSZEKÖTÉSE ADTA MEG A VILÁGVÁROS MEGSZÜLETÉSÉNEK LEHETŐSÉGÉT. — BUDAPEST NÉHÁNY KÖZÉPÜLETE A VILÁG LEGSZEBB MŰALKOTÁSAI KÖZÉ TARTOZIK.

HAUSZMANN ALAJOS AKADEMIAI SZÉKFOGLALÓJA A FŐVÁROS MEGSZÜLETÉSÉRŐL.

Hauszmann Alajos műgyegetani tanár, a ma élő magyar építőművészek mestere ma megtartott akadémiai székfoglalóját — kevés rövidítéssel — így közöljük. A sok gondolat készített tanulmány forrásmunkáit is szolgálhat Budapest világvárosává való fejlődése történetének megírójának. Hauszmann Alajos sok szeretettel, elfogulatlan ítéllettel mutatja be Budapest műalkotásait és azok tervezőinek művészi nagyságát. A székhely elvadászról az Akadémia közönsége nagy melegséggel ünnepelte a mestert.

A mai Budapest építési fejlődése a múlt század első felében vette kezdetét a katasztrófális árvíz után, mely 1838-ban a Duna rendkívüli áradása folytán Buda és Pest nagy területét elöntötte és közel 2300 házat romba döntött. Az újépítés és a megsérült házak helyreállítási munkáiban, mely kezdetben építőanyag- és pénzügyi miatt csak lassan haladt előre, József kir. herceg önkéntes, Magyarország nádora, nemcsak anyagi támogatással vett részt, hanem a mozgalom élére állva, irányító befolyást gyakorolt és életre hívta az első építési hatóságot, az úgynevezett „szépművészeti bizottságot”, amelynek a többi között feladata volt a várost tovább kiépíteni, különösen pedig a középponttól északra eső elhanyagolt részét, a mai Lipótvárost szabályozni.

Az ő utasítására döntötték le a Belvárosban akkor még fennálló régi városfalakat és kapukat, és új utcák és terek, valamint a Városliget létesítésével, világosságához és levegőhöz juttatták a lakosságot.

A városok fejlődésére Széchenyi István gróf fellépése szintén nagy befolyással volt. Széchenyi a nádor intencióit nemcsak támogatta, hanem oldala mellett élénk részt vett mindazokban a munkákban, melyek a közérdek és a város szépművészeti ügyében felmerültek.

Buda és Pest városok sem nélkülözték a tehetséges építőmestereket, akik az 1838-iki vízvíz után a városok új alakításában vezérszerepet játszottak és oly alkotásokat hoztak létre, amelyek példaadók lettek.

A VILÁGVÁROS SZÜLETÉSE.

Ezek a mesterek Pollák Mihály és Hild József voltak. Habár Pest ezen korszakban egy polgári kisváros képét mutatta, a lakosság szegénysége és provinciális helyzete dacára sem riadt vissza a földrajzi helyzetétől, hogy egy-egy emlékről építéssel gazdagítsa városát és foglalkoztassa építőművészeit.

Még az árvíz bekövetkezése előtt bízták meg Pollákot a pesti redut és német színház építésével, mely építési a mester legjobb alkotásai közé tartoztak.

Sajnos, Polláknak nem álltak rendelkezésére olyan anyagi eszközök, hogy épületeit emlékről anyagból létesíthette volna és vakolt homlokzatokkal kellett megelégednie. Csak mértékletesnek a díszítési elem alkalmazásában lehet közönsé, hogy legkiválóbb alkotása, a Nemzeti Múzeum épülete, még ma is változatlanul fenn áll, mert nagy sima felületeket alkalmazott és az ornamentális díszítést a homlokzaton a lehető legegyszerűbb keretbe szorította. A nagy aranyban megkomponált emlékről homlokzat hatalmas oszlopokra, a gyönyörű arányok és ritmikusság tagozás az épületnek művészi becsét örökre biztosítja.

De nemcsak a homlokzat emlékszerűsége mutatja azt a nagy vonást, mely Pollák művét jellemzi, hanem a belső helyiségek alakítása is. A mester szerkesztési boltozat az előcsarnokban, a háromkarú monumentális lépcső, a kupolás és a mellette lévő díszterem nagyszerű térbeli hatása és nemes részletézése igaz művészi alkotások.

A múzeum épületén kívül Pollák még több lakónházat, palotát és nyilvános épületet emelt, melyeknek sorából a Ludovika Akadémia, a gróf Sándor-féle palotát (a jelenlegi miniszterelnökség), valamint vidéki kastélyai közül Acsutóhat és Ikerházt kell felemlíteni. Minden műveiben a képzett, gondolkodó és finom érzésű művészt ismerjük fel, akinek munkássága termékenyítő befolyást gyakorolt és utódaira serkentette az akkori ifjabb építészeket.

Az utóbbiak sorából Hild Józsefet kell felsorolnom, aki ugyan nem érte el Pollák művészi magasságát, de mint igen tehetséges építész a neki jutott feladatokat mesterének szellemében oldotta meg. Hild Bécsből jött hozzánk Nobile építész irodájából és Polláknak segítségét kért. Mint városi építésmester önállóította magát és számos bérházat és palotát épített. Utóbbiak sorából különösen kiváló az Ullmann-féle palota, későbbi Európa-szálló és jelenleg az államrendőrség székhelye a Ferenc József-téren.

Hild legnagyobb monumentális alkotása a lipótvárosi dóm, mely Szent István-bazilika név alatt ismeretes. A Lipótváros rohamos fejlődése csakhamar szükségessé tette egy istenházának építését és a városi magisztrátus Hildet bízta meg a tervezéssel. Hild az alaprajzi elrendezésben Galeazzo Alessi genovai Santa Maria del Carignano templomát vette mintául és egy központi elrendezést létesített 22 méter átmérőjű kupolával, félkörű karzárással és a sarkokban és harangtoronnyal. Felépítménye az akkori klasszicista ízlésnek felelt meg, gömbölkö a kupolával és négy tornya egyenlő tömegével.

Az épület csak igen lassan haladt előre és a mester halálának évében, 1864-ben, csak a kupoláig jutott el. Szerencsére Hild nem élte meg azt a katasztrófát, mely az épületet 1867-ben érte, amikor az időközben befejezett kupola oledett.

A szabadságharc leküzdése után bekövetkeztek a hanyatlás szomorú évei, mely időben

tudomány, művészet, kereskedelem és ipar tétlenségre volt kárhoztatva. Az építési munkásság nagyobbára csak a megsérült házak kijavítására szorítkozott. Kivételt képeztek a gellért-hegyi Citadella, a Lipómezei elmeegógyintézet azonban nem hazai, hanem bécsi építészek és a budai reáliskola építése, mely munkálatokat iparosok végezték.

AZ ELSŐ FELLENDÜLÉS

Csak az 50-es évek vége felé és a 60-as évek elején kezd újabb élet látni és ekkor az építészeti terén is nagyobb mozgalom indult meg. A bérházépítés mellett különösen két új emlékszerű alkotás keletkezése bír fontossággal és pedig a pesti Vigadó és a Tudományos Akadémia palotája.

Az összebombázott Pollák-féle redut és színház romjai 1859-ig álltak fenn, amikor Feszly Frigyes pesti építész nyert megbízást az új Vigadó építésére a réginek helyén. Feszly a Vigadó építésével a romantikus stílus középkori román motívumait véve alapul, a keleti építészeti formakincséhez is fordul, bizánci elemeket arab ornamentális részletekkel egyesítve alkalmaz, de felhasználja magyar népies díszítéseket is.

Ami Feszlynél nem sikerült, t. i. hogy építészeti irányával iskolát alkosson, azt Stüler Ágoston berlini építész a Magyar Tudományos Akadémia palotájának építésével érte el.

Az Akadémia-palota építésére 1861-ben ter-

A LEGNAGYOBB MAGYAR ÉPÍTÉS.

Párhuzamban a berlini iskola képviselőivel működött Pesten a bécsi művészakadémia két kiváló tanítványa: Ybl Miklós és Weber Antal. Mindkét építőművészek munkássága a magyar vidéken vette kezdetét, ahol főúri kastélyok át-alkításával vagy újak építésével foglalkoztak. Ybl Bécs után Münchenben is tartózkodott és a 40-es években jött mint fiatal építész Pestre Pollák Mihály irodájába.

Ybl pályája kezdetén szintén a romantizmusnak hódolt. Főúri temploma és egy-két városi épülete, például a Múzeum-körúti Ungerház, alkotások a mester ezen korszakából. Átmenetileg a hellénizmus híve. (Akadémiai bérház, Geist-ház, stb.) De később a renaissance formakincséhez nyúl és mint valódi eklektikus, a feladat jellegének legjobban megfelelő stílust választja kifejezési módjául. Tervez francia renaissance és román stílusban, de legnagyobb alkotásainál az olasz renaissance követi és ez a stílus adta meg Budapestnek építészeti jellegét. A formáknak és szerkezeteknek föltétlen uralma, alapos szakismeret és kiváló ízlés jellemzik a mester műveit, aki mindig megtalálta a kifejezésnek helyes alakját az illető építmény rendeltetéséhez képest. Számos bérháza mellett a főúri paloták egész sorozata van nevéhez fűzve. A margitszigeti fürdő és egyéb ottani épületek a gyönyörű sziget természeti szépségeit méltóan vannak megtervezve, — a királyi várkert Dunafelől elzárását bájos kerti architektúrával oldotta meg, — a Vámházakat, mely tulajdonképpen hivatali épület, mégis monumentális jellegű tudott adni és ha az Operaházat Yblnek egyik legkiválóbb alkotásának tekintjük, akkor megállapíthatjuk, hogy ezen épület egy művészi alkotása, valamint kiváló technikai berendezése folytán Európa legelső színházi épületei között foglal mőtő helyet.

BUDAPEST SZABÁLYOZÁSA.

A hatvanas évek végén és a hetvenes évek kezdetén, amikor Andrassy Gyula gróf kezdeményezésére Budapest nagymérvű szabályozása Lechner Lajos terve szerint kezdetét vette és a Sugár-ut (mai Andrassy-ut) és a nagykörúton az építkezés még nagyobb arányokban megindult és akkor már képzett magyar építészek állították rendelkezésére, — mégis külföldről, különösen Bécsből számos építész telepedett itt meg, akik a nagy munkában kívántak résztvenni.

Igy Koch Henrik, aki sógorának, Szkalnitzky Antalnak volt társa. Schmall Henrik Ybl irodájában talált alkalmazást és később magát önállóította, több előkelő bérházat, az Uránia-színházat és a Belvárosi Takarékpénztár palotáját építette. Bukovics Gyula a földművelési minisztérium épületének és több Andrassy-ut palotának tervezője, Kallina Mór a honvédelmi minisztérium építője, továbbá Lang Adolf, az igen tehetséges építész, aki egyéb alkotásai mellett a Képzőművészeti Társulat Andrassy-ut palotáját a Veronai palazzó Bevilacqua nyomán emelte, Ray Rezső, a Svájból származó építész, ki itt telepedett meg és töle származik a többi közül a Royal-szálloda. Végül még Petschacher Gusztáv, Meinig Artúr, Schickedanz Albert és Rauscher Lajos — külföldről jött művészek — kell felemlítenem és működésüket röviden méltanom.

Még a 60-as évek végén építette Frey és Kausser a Magyar Általános Biztosító Társaság palotáját, mely épület a Duna balpartján emelt ház-

A MAGYAR STILUS UTTÖRŐJE.

Messze vezetne az érdemes művészek alkotásait e helyen egyenként felsorolni és csak Lechnernek működését kell érintenem, aki új utakat keresett, hogy épületeiben a magyar jelleg kifejezése jusson.

Lechner, Pártos Gyulával és velem 1866—69-ig a berlini Akadémiát végezte és hazatérve Pártossal társulva, az úgynevezett Kecskeméti-házat, a

veik készítésére fel lettek szólítva, Henselmann, Gerstler, Frey és Ybl építészek, akik mindannyian csúcsteles stílusban tervezték a palotát és csak Szkalnitzky Antal, aki önszántából vett részt a pályázatban, mutatott be renaissance-stílusú tervet; Ybl azonban még döntés előtt visszavonta tervét. Az építőbizottság Polgári Arnold nézetének ellenére, ki a gót-stílus mellett küzdött, függőben hagyta döntését és még a müncheni Klenzét és a berlini Stütert szólította fel tervük rajzolására, akik e felhívásnak szívesen feleltek meg. Az építőbizottság Stüler tervét fogadta el.

Magyarországnak a 60-as évekig nem volt sem technikai főiskolája, sem művészi Akadémiája és amikor 1863-ban a József ipartanoda műgyegetmi rangra emeltetett, az építészeti csak mint mérnöki tudományt adták elő; építőművészeti tanszékét csak később szervezték.

Azok a magyar ifjak, akik építészeti pályán készültek, külföldi Akadémiákat kerestek fel és akkor Bécs és Berlin gyakorolták a legnagyobb vonzó erőt. Az első magyar építészek, akik a berlini Akadémiáról kerültek ki, Szkalnitzky Antal és Unger Emil voltak. Szkalnitzky már az Akadémia-palota tervpályázatán is részt vett és mint Stülernek egyik legjobb tanítványa a mester hozzájárulásával ő bízott meg annak képviselőjével és az Akadémia-építés művezetésével, — melynél Ybl Miklós közreműködött.

Hogy Szkalnitzky a berlini iskolának hű és Stüler után Magyarországon e stílusnak legkiválóbb képviselője volt, azt számos alkotása igazolja, melyet a fővárosban és egyebütt létesített. A következő korszak nagyobb mérvű munkájában, melyben a mester hivatva lett volna vezérszerepet vinni, már nem vehetett részt, férfikórának delén, elhomályosodott emlével, 37 éves korában meghalt.

Unger Emil pesti patricius-család tagja, berlini tanulmányainak bevégezte után, építészeti pályáját szintén az Akadémia-palota építésénél mint a művezetés tagja kezdte meg, de alig nyolc-évi önálló működés után, szintén fiatal korában a halál ragadta ki körülmökből. Unger architektúrája komoly és emlékszerűség után törekvő. Nagy méret és erőteljes tagozás jellemzik alkotásait, melyeknek egyik sikerült példája a Liptay báró-féle palota a budai Dunaparton.

lamint kiváló technikai berendezése folytán Európa legelső színházi épületei között foglal mőtő helyet. A mesternek legmonumentálisabb alkotása azonban a Szent István-templom, az úgynevezett Lipótvárosi Bazilika. Elterőleg a Hild-féle tervből, Ybl csak két harangtoronyt létesített, a főhomlokzat oszlopos portikusát mellőzve, nagyméretű loggiát tervezett, a kupolát tartó pillérek megerősítése után a dobos magashitotta és a kupolát karcsúbbra alakította, miáltal a felépítmény az első rész tömegével egyensúlyba jött és a templom silhouettje kedvezőbb alakot öltött. A templom belseje nagyszerű térhatásával impozáns és a részletkezésben mindenütt a finom érzésű művész keze látható. A belső díszítést Ybl már nem tudta bevégezni. E munkát Kausser József építész a mester szellemében hagyta végre. A királyi vár kiépítésére Ybl szintén készített vázlatokat, de ezek nem voltak már megvalósíthatók, mert a mester 1901-ben, 73 éves korában meghalt.

Ha végigtekintünk e kiváló művész munkás életén, bátran állíthatjuk, hogy Ybl Budapest fejlődésére a legnagyobb befolyást gyakorolta, — alkotásai példaadók voltak az ifjabb építészeti nemzedékre és neve hazánk építészeti történetében van megörökítve. A magyar építészeti és technikus kar elismerésének és kegyeletének jelölő szobrot emelt hazánk e nagy építőművészenek.

Yblnek kortárs, Weber Antal volt. Műveiben ugyanazon stílust, az olasz renaissance-t alkalmazta, de kától szigorral ragaszkodott Palladio szelleméhez. Épületeit a nagyszabású koncepció mellett klasszikus egyszerűség és szakszerű megoldás jellemzi.

sornak egyik kiváló alkotása. Linzbauer Istvánról származik a Haas-palota a Vörösmarty-téren, valamint az Andrassy gróf palotája a budai Dunaparton és a Vigadó épület kiegészítése. Előbbieknél a francia renaissance formáit alkalmazta, utóbbinál pedig Feszly architektúrájához kívánt csatlakozni, de mögötte maradt a mester művészi felfogásának (Feszly Adolf, ki egyike volt a legproduktívabb építészeknek), az Andrassy-ut számos bérháza tesz tanuságot munkásságáról.

Czigler Győző műgyegetmi tanár, a Henselmann-iskolának volt tanítványa. Pályájának kezdetén a fővárosi mérnöki hivatalban több iskolatervezéssel volt megbízva. Mint gyakorlóépítész rendkívüli munkásságot fejtett ki. A Saxlehner-palota, a Hazai Első Takarékpénztár épülete a Rákóczi-uton, a Kereskedelmi Akadémia, az Erdészeti Egyesület székháza, az Országos Kaszinó és a városi színház-terület. Rövid idővel halála előtt még az új királyi József-műgyegetem vegytani intézetét fejezte be. Czigler a Henselmann-iskolánál követője volt. Épületeit klasszikus stílus, de bizonyos egyéni felfogással jellemzi.

Kausser József a párisi Ecole des Beaux-Arts tanítványa, a fővárosban több magánházat, iskolát és kórházat épített. A Jézus szent szívével elnevezett templom építése és a lipótvárosi dóm belső kiképzése diésirki képzettségű. Elhunyt építőművészeink sorozatából még Pezz Samu, Kolbenheyer Ferenc, Quittner Zsigmond, Kiss István és Lechner Ödön nevét kell felemlítenem, akiknek munkássága szintén hozzájárult a főváros építési kialakulásához.

Verecs Pálné utcában, építették, mely tipikus példája a berlini iskolának, Lechner azután Párisban folytatta tanulmányait, melyeknek eredménye az államvasutak nyugdíjintézetének korai francia renaissance stílusban épült palotája az Andrassy-uton. Később szintén Pártossal együtt az Iparművészeti Múzeum építésénél látjuk Lechner első kísérletét, a keleti indus építészeti for-

mát — Huszka Józseftől hangyaszerkezettel összeépíttető, magyar népies ornamentikával díszített, mely célra színes románczott majolika-díszítést, a Zsolnay-féle pécsi kerámia gyár kitűnő gyártmányait alkalmazott. Ez a kísérlet, mely a mester finom érzékéről tesz tanuságot, sikerültnek mondható és Lechner arra indította, hogy ezen uton tovább haladva, új magyar stílust alkosson. A földtani intézetben, a postatakarékpénztár épületén, valamint a kőbányai templomnál látjuk ezeknek a törekvéseknek eredményét.

Késéget sem szenved, hogy Lechnernek ezen alkotásai művészi becsel bírnak, de mindég csak kísérletek maradnak, melyek a mester individuális felfogásáról, művészi képességéről tanuságot tesznek, de mint elszigetelt alkotások, új — vagy magyar — stílust nem képeznek.

MIT SZIMBOLIZÁL AZ ORSZÁGHÁZ?

A székesfőváros építési fejlődésére még két építőművész tevékenysége volt rendkívüli befolyással, kiknek neve hazánk építési történetében szintén meg van örökítve. E két férfiú Steindl Imre és Schulek Frigyes. Mindketten a bécsi Schmitt iskolájának tagjai. Steindl gótikus volt, de emellett a renaissance építést is gyakorolta, amiről, a váci-utcai városház és a Műgyegetem múzeum-körúti régi épülete tanuskodik.

Legnagyobb műve, de egyszerűsége Budapestnek legemlékszerűbb épülete az Országház. A két házat egyesítő parlamenti épület típusát Hansen Teofil állapította meg a bécsi „Reichsrats” épület és alig hihető, hogy ennél jobb alaprajzi diszpozíció található volna. Steindl is ezt az elrendezést követte, t. i. a két ház termet a hossz tengely irányába helyezte el, és azok közé központi csarnokot iktatni, mint a két teremnek összefoglaló tagját. A külső alakításban azonban nem követte Hansennek felfogását és a központi csarnokot magasban kiemelkedő kupolával koronázta, amelyhez az épület többi részei harmónikus csatlakoznak. Steindl el feladatát mesterileg oldotta meg és oly alkotást létesített, mely monumentális megjelenésével a terem és csarnokok nagyszerű térhatásával, valamint a stílusú és pazarfényű belső kiképzésével páratlanul áll. Mi magyarok büszkeséggel tekinthetünk ez épületre, melyről a külföld is elismeret, hogy egyike a jelen kor legkiválóbb gótikus profán épületeinek.

Schulek Frigyes, aki szintén Bécsben végzett tanulmányait, kezdetben Vinder Nüll és Sziklárdsburgnál dolgozott, később Schmitt Frigyes tanítványa volt. A regensburgi dóm felmérése és hosszabb idejű külföldi utazása után 1868-ban Steindl építési irodájában a városház építésénél volt alkalmazásban, míg 1871-ben a mintarajziskolának építészetnara lett és Steindl halála után a kir. József Műgyegetem középkori építész tanszékére hívatott meg.

A fővárosban két nagyszabású alkotása hirdeti művészi tevékenységét: a budavári Nagyboldogasszonyról elnevezett főegyház (Mályás-templom) restaurálása és Szent István szobrának felállításával kapcsolatos tér rendezése (Halászbazilika).

A JÖVŐ UTJA.

Az elmondottakban megkíséreltem Budapestnek a múltban kifejlődött építészetét és azoknak a mestereknek munkásságát röviden vázolni, akik a város kialakulására befolyást gyakoroltak, de lávalról sem merítettem ki a tárgyat, hisz csak azokat az alkotásokat említettem, amelyek a város jellegére fontosak.

Ezen férfiak életéről és működéséről még további adatokat beszerezni, művészi hagyatékaikat, különösen saját kézi rajzaikat összegyűjteni, azokat az ifjabb építészeknek tanulmányozás végett hozzáférhetővé tenni, ugye, valamint a hazai építési történetnek megismerése szempontjából elmulasztathatlan kötelességünk.

A jelenleg élő és működő építészek tevékenységére nem terjeszkedhetem ki, de örömmel és megnyugvással konstatalhatom, hogy az utolsó évtizedekben hazánkban egy ifjabb építészgeneráció működik, melynek tagjai legnagyobb mértékben műgyegetmunka tanítványai voltak és akik művészi képzettségük jeleivel emlékszerű alkotásaikkal a fővárosban lépten-nyomon találkozunk és akiknek soraiban régi nagymestereinknél mőtő utódjaival találkozunk.

Budapestben épp úgy, mint más kultúrmezők fővárosában a renaissance és annak különböző válfajai képezték a vezető stílust a múltban és képezik a jelenben is. Gyakran hallottunk hangokat, melyek szerint e stílus túltette magát, kitaposodott utakon jár, sablonos és az unalomig elcsépett. Ezen állítások azonban csak azokból a körökből indultak ki, melyek nem hatoltak be e stílus szellemébe, azt szolgai módon gondolkodás nélkül utánozták és saját tehetetlenségüket úgynevezett modern formákkal akarták takarni. Ellenkezőleg, a renaissance nem sablonművészet, mert a legnagyobb szabadságot nyújtja az individuális felfogásnak, amint azt más stílusnak megköthetősége nem engedi.

A forrongó eszmék labirintusában gyakran tévútra leszünk vezetve, de ha azokat az eszméket követjük, melyek évszázadon át a szépség és fejlődés fáklyái voltak, akkor azok a jövőben is be fogják világítani az utat, melyen az újabb építészeti nemzedéknek haladni kell, hogy építőművészetünket tovább fejlessze és Budapestet oly alkotásokkal gazdagítsa, hogy azzá legyen, amit mindannyian óhajtunk: világváros.

A magyar korona jegyzése külföldön:

	Deviza	Valuta	Deviza	Valuta
	Jan. 1.	Jan. 1.	Jan. 19.	Jan. 19.
Zürich (10 000 K-ért svájci fr.)	0.72	-	0.72 1/2	0.71 1/2
Bécs (10 K-ért osztrák K.)	98 1/2	97.86	-	0.14
Berlin (1 K-ért millió márká)	53 1/2	57.90	-	-
Záráb (10 000 K-ért dínár)	8.83	-	Amsterdam (10 000 K-ért holland fr.)	1.33 1/2
Beigrád (10 000 K-ért dínár)	-	-	London (10 000 K-ért shilling)	-